

SUGRIAUTAS LIZDAS

Apysaka iš didžiojo karo.

795
B-394

Parašė B. A.

B 12536

Lietuvos TSR
VALSTYBINĖ
BIBLIOTEKA

635263

Sugriautas lizdas.

Pamišk je stovi viena maža trobel . Bet ne visiškai stovi: vienas jos apr k s galas pagriuv s, o antras dar tebesilaiko sta ias, tarytum ži ri kuri pus nuvirsti, lyg žydo bevirstanti kumelait , kuri pris do ant pastar j koj , bet pirmosios dvi kojos dar nesusp jo paslysti. Seniau, matyti, buvo toj nepavirtusioj trobel s dalyje du langu, vienas iš galo, antras iš šono, bet anas iš galo dabar užkrautas egl i ir puš šakomis, matyti be stikl . Antras iš dalies uždengtas lentgaliais langas turi stiklo šukes, pro kurias ne kart vakarais spykso iš vidaus šviesa, tarytum vilko akis. Viršuj trobel s stogo nesimato; jo viet užima apr kusi egl šaki kr va. Aplinkui kelios apl žusios pušys stovi trobel s sargyboje; v jas linguoja j likusias šakas ir apsvilusius stagarus. Toliau miškas, kur vietomis aplaužytos ir apdegusios egl s. Tenai miške

tikra v jo viešpatyst ; jis sib g j s ir sušvilp s sudaužia kudlotas eglī šakas, dulkina snieg ir sijoja j pusnis.

Keleivis beieškodamas nakvyn s, neskubiai tesiartint prie tos trobel s, nes nelabai teatskirt j nuo paprasto laužo. O vis d lto trobel je prisiglaud žmon s: moterišk , vadinama Agniet ir trys jos vaikai.

Viduj r ksta ugnis sugriuvusio pe iaus vietoje pripildo trobel d mais, kol kil s v jas neišgainios j pro sukrautas ant viršaus trobel s eglī šakes. Netoli ugnies paskleistas šieno sluoksnis, matyti, gulykla. Vaikai, aps d ugn , kursto j , šildosi. Moterišk s di ant kalad s netoli ugnies ir siuva prie jos neaiškios šviesos. Ji tarytum nerami, tarytum kažko laukia: greitu žvilgsniu pažvelgs tai susprogus lango stikl , pro kur švilpia v jas, tai ugn , tai vaikus.

— Kazy, kiek laiko mes ia išbuvoime, — paklaus motina.

— Beveik nuo to laiko, kai vokie iai at jo, — atsak Kazys, vyresnysis vaikas.

Vaikai prad jo šneku iotis apie an dien , kai at jo vokie tiai, kaip jie tur jo b gti, palik savo namelius, kaip jie linksmai praleido paskutin pavasar prieš ateisiant vokie iui. Motina susim t .

Iš tikro laimingi buvo prieš kar laikai, kurie nebegr š. Ten, antai, netoli vieškelio ant kalvos stov jo

j graž s nameliai, apaug medžiais, tikras gojelis—lig masindavo pakeliui užėti tenai pasisve iuoti. Ten už kalvos, anapus nameli , t s si plat s dirvos laukai, kurie atnešdavo visoki vaisi . J t velis m gdavo tenai linksmi darbuotis, arti, s ti. Par j s namon valgyti mo iut s patiekt piet , šneku iudavo linksmi ir malonai su savo vaikais, pasakodamas jiems visokius atsitikimus, duodamas pamokym , skaitydamas k iš knyg . Ir kaip visi vaikai kartu su mo iute j myl jo! Neleis jam nei susim styti, nei nuilsti, nuvargti: tuoj visi keturi vaikai apspit j , kaip bit s linksmi ždami, užduos jam visoki klausim , skamb s j t vi balsai, kaip skambal liai, glausic prie jo vienas už kito, — kaipgi jis neužmiršt nuovargio, kaipgi nepralinksmt . Labiausia tas mažasis išdyk lis, Jonelis, užsikabins jam ant kaklo, prad s glostyti sus ir antakius, snibžd s aus , kad jis t io nebe paleis, kad eis kartu su juo arti dirv , joti ant b rio, kad važiuos su juo jomark , nupirks sau armonik , o t iui dar vien b r .

O, kaip maloniai jie praleido t pavasar prieš kar ! Kai tik likdavo laiko, tuoj, parb g namo iš netolimos mokyklos, eidavo sodn pad ti t iui kaupti obelis, kriaušes, slyvas, rausti darželyje ežes g l ms. Net paukš iai m gdavo j sodnel ir berdavo savo giesmes leidžian ias pumpurus ar besidengian ias jaunais lapais šakas, iurlendami, iulb dami. O tas

šelmis špokas, kurs pasirinko sau gyvenim viename aukštos liepos kil , kaip ty iomis, vaikams žaidžiant ar besidarbuojant, atsis s ant artimesn s šakos ir švilpaus, ir klyks, ir šauks, ir juoksis visokiais balsais bei tonais, juk net pavydas Jonel imdavo.

O paskum apsidengs žaluma ir pražys sodnelis, kuris uždengs namelius nuo vieškelio, o besivijan ios g l s apvainikuos langus žaliais lapais, pražys g l s darželyje, si sdamos gard kvap toli visas šalis ligi pat vieškelio, aplinkui gi rugi ir vasarojaus laukai banguos, pu iant švelniam v jeliui, mažut mis vilnimis lyg ant j ros paviršiaus: gražu ir malonu buvo gyventi.

Bet netrukus dingo tie ram s gyvenimo džiaugsmai. Skaistus dangus apsini auk juodais, sunkiais it švinas, debesimis: bus audra, kuri žers švinu ir ugnimi.

Nuo Pr s šalies,
Kaip sparnai debesies,
Padang mis raitosi d mai;
Pakilo ugnis,
Ir nušvito naktis:
Liepsnoja ir girios ir r mai.

Vokietis jau nebetoli nuo an nameli , kurie taip malon s buvo vaikams.

— Ar atmeni, Joneli, — pasakojo Kazys — kiek

daug kareivi jo vieškeliu tai vien pus , tai kit , kaip ore mediniai paukš iai lakiojo, kaip vežimai be arkli važin jo, kaip paskum m baisiai šaudyti.

— Kurgi tu neatminsi, — atsak Jonelis; — aš labai tada išsigandau. T tis liep mums visiems b gti kartu su mama. Aš n kepur s naujosios nepasi miau. Prad jo žem dreb ti: aš bijojau, kad mes ne gri tume požem ; nam langai prad jo žvang ti. O ten toli, vokie i pus j, pasirodydavo d mai ir tuoj trenksmas. Ir mes išb gom. Dar mama pa m Stasel ant rank , nes jis nemok jo greitai b gti.

— Dar t tis liep melstis,—prid r Onyt .

— Taip,—pagauna Jonelis,—t tis liep visiems klauptis kieme prie koplyt l s ir melstis, kad šven iau-sioji Panel mus išsaugot . Aš didžiai, didžiai mel-džiaus. Man taip buvo gaila palikti t t vien ; b iau visai neb g s, jei t tis neb t liep s skub ti. Tik tas trenksmas mane g sdino.

Motina, beklausydama vaik , skubiai nušluost beriedan ias per skruostus ašaras. Ji, vyro prašoma, išb go su vaikais, paliko namelius ir vyr vien . B g-dama žvalg si atgal: jos vyras, jos Juozas, stovi vienas, kaip stulpas, tenai ant kalvos ir ži ri juos, kaip jie to-linasi. eidama mišk dar paskutin kart pažvelg atgal. Juozas išk l s rank , išreišk jiems paskutin su-die. Niekados jo daugiau nebemat . Ji b go su vai-

kais tolyn, pati nežinodama, kur rasti prieglaud savo k dikiams. Kiti pab g liai dalijosi su ja menku maistu, kur susp jo pasiimti su savimi.

Bet netrukus nebuvo n kur beb gti, nes vokie-tis už jo jiems už aki .

— O ar atmeni t nakt,—t s toliau Jonelis po kurio susim stymo,—kada mes beb gdami nakvojome vienoj daržin j. Prad jo šaudyti tarytum ia pat, o mes visi prad jom kalb ti litanij .

— Taip, taip,—patvirtino Kazys,—tada išaušus jo daržin vokie-tis ir pasak , kad b tume ram s, kad nešnipin tume, nes mus žad jo d l to sušaudyti. Dar prid r , kad rusai buvo nuvyti tolyn; dabar, sako, reikia klausyti vokie i valdžios.

— Aš vis bijojau išeiti iš daržin s, — pasakojo savo sp džius Jonelis, — ir ži r jau pro plyš kuo-met vokie iai nueis.

— Bet juk vis tiek, — atsak Kazys, —ir nu jus vokie iams dar gana ilgai pasilikom daržin je, kol mums nepritr ko maisto.

— Juk neilgai, — nedr siai priešinosi Onyt dreban iu balsu, vos stengdama sulaikyti ašaras, — juk netrukus iš jom namo t io ieškoti.

ia buvo paliesta visu skaudžiausia žaizda. Prisi-minus apie namelius ir t t kalba nutr ko, galvos nu-sviro ir kiekvieno mintis pagrimzdo savo pasl ptus,

li dnuš atsiminimus. Bet viena vis svarbiausia mintis buvo visiems bendra: kiekvieno mintis savaime skrido prie tos valandos, kai po savo vargingo b gimo pasiržo gr žti namo ir surasti t v , nes sugr žimo valanda išspausta kiekvienam širdies gilumoje niekuomet negyjan ia žaizda, kuri užgauta v l iš naujo atsidaro ir iš naujo kankina ir slegia skausmu jaun kr tin .

Bet labiausia jau ia t žaizd pati motina, kuri ken ia už save ir už savo mylimus k dikius Koks j sugr žimas namus! Išeina iš miško, ži ri, nebesimato nameli ant kalvos, tarytum svetima vieta.

— Mama, kur m s nameliai, — klaus nusteb s Jonelis. Negaudamas atsakymo suprato, kad kažkas baisaus atsitiko, kad ant j užgriuvo kažkokia nelaim , kurios vis pasekmi aiškiai negal jo dar suprasti.

D l to suprato motina. Ži ri aplinkui neramiu žvilgsniu taip žinomus jai laukus. Išnyko užs ti jai, sutrypti, sudeginti. Išvagota dirva šovini , išrausta. Nebestovi nameli sargyboje aukštos liepos ir uosiai: jie žuvo begindami savo k nu namelius ir j apsvilusios liekanos voliojasi, guli ant plikos žem s. Iš name-li kr va griuv si beliko. Nešioja v jas pelenus, plaka lietus likusius degesius. Stovi motina su savo k dikiais ir ži ri sudaryt savo gerov : kiekviena vietel taip jai žinoma, taip brangi, taip mylima, nes tai jos mylimoji t višk . ia gyveno jos senas t vas ir moti-

na, jie ia tri s ; tie takai j ia išminti, iš ia jie nu-
jo amžin atsils : tenai apkerp j s kryžius ant kap
pasakoja apie juos. ia ji pati augo linksma, kaip
paukštyt , po sen , mylim t veli mylin ia prieži ra;
ia ji susipažino su savo Juozu, ištek jo už jo ir gy-
veno su juo, dalijosi vargu ir džiaugsmu; ia jos k di-
kiai buvo auginami; ia tiek džiaugsm atjaut , tiek
varg pak l . Ži ri dabar tas liekanas, kaip paukštyt-
t savo lizd , sugriaut beširdžio vaikezo ranka, ir
kilnojasi kr tin nuo skausmo, ir spaudžia dreban i
rank prie suskaudusios širdies: kažkas slegia, neduo-
da alsuoti, atsikv pti oru...

Atsipeik jusi Agniet eina paži r ti bent liekan ,
kuri ugnis nebe veik . Vaikai s di ant griuv si ,
glaudžiasi vienas prie kito verkdami. Galop ir jie išsi-
sklaid po griuv sius, bene ras kok paž stam daikt ,
kurio ugnis nesusp jo sunaikinti.

— Mama, mama, — šaukia Jonelis — antai su-
griuvusi m s koplyt l , kuri stov jo kieme.

Nub go Onyt paži r ti koplyt l s. — Mama,
mama, — vadina ji motin , — šitai šven iausios Panel s
statula, iškritusi iš koplyt l s.

Motina prisiartino. Iš tikro koplyt l nuvirtusi ir
suaižyta, šven iausios Panel s statula pusiau pridengta
žem mis. Tai vienintelis jos t v palaikas, nes koplyt-
t l t v buvo steigta.

Kito nieko sveiko griuv siuose nebesurasta, ir bevaisiai buvo ieškojimai. Ta iau motina vaikš ioja aplinkui, nerami, žvalgosi visas puses. Ko ji beieško? Neramus ir skaudus klausimas veržiasi aikšt n: kur jos Juozas, jos vyras, jos vaik t vas. Ji težinojo tik tiek, kad jis pasiliko vietoj, jai su vaikais pasišalinus. Dabar ži ri visas puses, tarytum tik dama, kad jis ateis po senov s pas j , atsis s kartu, paguos vienas antr , apšnek s savo varging pad jim . Bet neateina Juozas. Gal jis žuvo tuose nameli griuv siuose, gal beieškant apsaugos pasiek j priešo kulka ir jis užmerk akis ant visados. Ji ieško jo, kad ir mirusio, kaip pemp plikoj lankoj savo mažu i , ži ri kiekvien šovini išraust duob , vartalioja kiekvien apanglint degesj— Juozo n ra. Ten antai netoli sukasta kalva ir keli maži mediniai kryžiai ant greitosios surengti, stov dami ant tos kalvos liudija, kad ia jo galinga puota, kur ne geriausias vynas liejosi, bet srov mis tek jo kareivi kraujas, tarp kuri ir lietuvi gal b ta. Gal ir Juozas guli luose bendruose kapuose, miegodamas amžin mieg .

— Mama, kur t tis? — klausia vaikas. K ji atsakys vaikams? Nenori atimti jiems vilties, kad t tis dar gyvas. Ramina juos sakydama, kad, tur b t, ir jis pab go ir pasisl p , ar, gal, ieško m s . Paskum ta iau pasiek j li dnas gandas, kad jos Juozas žuvo,

kad jos k dikiai liko be t vo. Bet apie tai vaikams nieko nesak , kad nepadidint j vargo ir, nenor dama pati tik ti gandu, aukl jo vilt , kad Juozas dar pareis, susitiks su jais.

Bet reik jo pagalvoti, kas toliau veikti. Atsisveikino ji su brangi ja suardyta t viške, atsisveikino su t v kapais ir iš jo ieškoti kokio gyvenimo b do. Ilgai vaikš iojo ji, veltui ieškodama vietos, kur prisiglausti ir priglausti savo k dikius. Vietos negavo. Pagaliau atrado t apleist , apgriuvusi trobel ir ia apsigyveno. Geri žmon s aplinkui, kiek gal jo, šelp tuos vargšus, bet, kadangi jie vos patys tur jo kuo misti, lengva suprasti, kaip sunku buvo prisiglaudusiai trobel je motinai ir vaikams.

Ilgai svajoto vaikai sus d prie ugnies, prisimin savo sugriaut lizd , iš kurio buvo išvaikyti ir apie savo t v , apie kur dar jokia aiški žinia j nepasiek , ir tarytum bijojo balsiai prakalb ti, sugriauti siviėspatavusi tyl . Aišku jiems buvo, kad ir j ateitis suardyta, kad j laukia labai skaudus likimas, kur tur s nešti, kol gal s pakelti. Ar ta našta neviršys j paj gos ištekli , jie neži ri: su jais mama, o, gal, dar ir t tis kada nors pagr š; iki tol jie gyvens kartu su mama, tod l bus gerai, kol mama gyva.

Kazio mintys, sekdamos visokius pragyventus nuotykius, v l sugr žo prie mamos:

— Kokia ta mama gera, kaip ji mus myli!—Jis paklakis nuo ugnies ir sžirjo j. —Ta mama juk neseniai buvo kitokia. Tas veidas juk nebuvo toks išblyškęs; skruostai nebuvo taip dubę; juk ji buvo stipresnė; jos veidas dabar toks susirpinęs ir akyse blizga ašaros. Kad tik mama nesusirgtų. Rytoj eisiu pas žmones, prašysiu, bene gausiu mamai duonos...

Tuo tarpu Jonelis kažko ieško trobelėje, peržirdamas kelis indus ir lentynas. Bet, turbut, neradęs ko ieškojo, papurtęs galvą, sėdosi šalia Onytės ir, metęs ugnį pluoštą eglės šakelėmis, sižirjo, kaip lekia aukštyn žvaigždės tos kibirkštys. Bet tuoj jo mintis vėl sugrįžo prie indų, kur rado bent kiek bulvių, ir prie tušios lentynos, kuri buvo įsandėliuota, ir pažvelgęs motin

tarė: — Mama, rytoj Naujmet Švent. Ką mes rytoj valgysime? — Bet Onytė užspaudė jam delnų burną ir šnibždiavo: — Neklausk, nes mamai skaudu!

Susimstęs iš naujo Jonelis, žirdamas ugnį. Juk daug yra vaikų, kurie turi šiltą trobelę, turi ko pavalgyti, o jis net paprašyti mamos gaila darosi, nes ji verkia neturdamas ko duoti. Jonelis prisiglaudė prie motinos ir, glostydamas jos ranką, kalbėjo:

— Mama, kai aš užaugsiu, aš tau nupirksiu labai gražius namelius, kur bus šilta ir malonu. Taip pat nupirksiu daug grūdų, miltų, mums niekuomet nebetruks

valgyti. Bet, mama, mes tada nepamiršime t , kurie neturi nieko; mes juos priimsime savo šilt trobel ir duosime valgyti, kad jie nealkt . Mama, ar ne tiesa?

— Tiesa, Joneli, tiesa,—atsako motina glausdama prie sav s jo maž galvel . Tuo tarpu pati kreipia veid šal , kad pasl pt tyliai byran ias ašaras.

— Neišaugsi gal visai, brangus Joneli, — mano motina,—neišaugsi niekuomet, jei Dievas neatsi s išgelb tojo. Jau matyti nyksta tavo j gos ir gyvumas. Vysti kaip žolel , kuri dar nesusp io pražysti, o jau saul s kaitra išdžiovino žem , iš kurios trauk savo gaivinan ias sultis, slopina jos žaliavim , ir ji menk ja ir silpsta, kol visiškai nenudžius.

Ir tikrai taip nudžiuvo jau Staselis, mažesnysis, brolis. Apdaras menkas, o tas valgis taip neužtenkamas ir netinkamas! Kiek kart ji pati, j motina, nieko nevalg , kad b t k vaikams duoti! Kazys su Onyte prašydavo jos: mama, valgyk, bet sakydavo, kad nealkana. Visuomet geresn valg palikdavo savo k dikiams. Vaikai steb josi jos kantrybe. Ži r jo j Staselis didžiomis, nustebusiomis akimis, nesuprasdamas gerai, kas ia dedasi, ir glaud savo išblyškusi , apdengt baltais, kaip linai, plaukais galvel prie jos kr tin s ir glost silpstan ia rankute dubus jos veid . Ir neištur jo Staselis. Kaip tas paukštytis, kurs nesusp jo ateinant šaltam rudeniui išlkti geresn šal , kai pri-

tr ksta maisto, kai ateina šalnotos naktys, veltui kiša savo snapelį po sparnu, veltui stengiasi lakioti, pritrksta jam pajūg nebe stengia pakelti sparnėli ir papurs žiūri prisiartinant žmogų, lyg maldaudamas pasigail jimo, — taip Staselis kas kart silpnėnis, guldamas ant šieno pluošto, stengiasi dar kelti aukštyn savo išblyškus veidelį, nordamas siūžirti mo iut sąšarotas akis, sutikti jos veideli dnu šypsojimu, ir su nebyle kantrybe ir meile spausti jos ranką prie savo nudegusių lūpų. Sdi arklį po mo iut kiauras dienas ir naktis šalia savo gstanio sėdėjęs, pasilenkusi ant jo žiūri, šnibžda meilūs žodžius drebaniomis lūpomis, glosto jo galvelį, iupiną ja jo išsisklaidžiusius plaukelius; — S naiti, mano s naiti, kurs buvai man džiaugsmu, kas dedasi su tavimi? Kad tos dienos, kad tos naktys prailgt ir pratstavo jauną gyvybę, kad ilgiau galėčiau žiūriti tavo gražias žydrias akeles; o gal nebeilgai bežiūriti tu mažveidelį. Kas bus tada su manimi, tavo vargšė motina? O, kiek geriau būtų, kad pati būtų badu mirusi, kad tik mano keldikius išlaikyčiau gyvus. O štai stoka tau tinkamo maisto ir badavimas vietoj manęs, tave pakirto, kaip anas beširdis kirvis pakerta šaknis jauno medelio, kurs už jus vėjui turės virsti ant šaltos žemės. Ta stoka sužeidė ir sunaikino ir tavo švelnų jauną gyvybę. —

Numir Staselis. Nunešė j žmonės ant kapo.

Neskambino varpai, nes j nebuvo. Tik šaltas v jas ž , lyd damas motinos s n , prieš laik mirus . Ilgai kl pojo motina su likusiais trimis vaikais ant šviežio kapo kalvut s ir sugr žo namo su sužeista širdžia v l vilkti sunki gyvenimo našť .

Prisimena dabar motina Stasel ir dreba iš baim s, kad gal panašiai bus ir su Joneliu, ir su Onyte, gal ir su visais, jei koks išgelb tojas neištrauks j iš to neišbrendamo vargo.

Tuo tarpu pasigirdo beldimas duris, o paskum lang . Visi kr ptel jo.

— Kas ten gali b ti? juk naktis, — stebisi Kazys, kurs save jaut kaip ir šeimininku toj trobel j. Atsik l s Kazys ži ri pro lang .

— A, bene tai Antanas, miško sargas, — praneša Kazys eidamas atidaryti dur . —Šiandien buvau pas j , bet neradau namie. O jis dabar ia ateina.

jo apysenis vyras, asivilk s ilgu, pilku apsiaustu, persijuos s diržu, nešinas nedideliu maišiuku.

— Tegul bus pagarbintas!...

— Ant amži ...

— Ale ir ta p ga, — sako sve ias, kratydamas snieg nuo kepur s, — beria sta iai akis, sunku net tak matyti.

— Pas mus ir takas menkas, nes retai kas tevaik-

š ioja, nebent mes patys, — atsako Agniet . — O kas gird ti pas tamst ? Kaip begyveni?

— Et, kas ia bus gird ti? Sena naujiena. Duonos n ra! Žmon s šaukia, b gioja, prašo... Iš kur gausi? Miestelyj dar galima gauti pas vokiet , bet brangu. O pinig kame rasi ?

— Kame berasi pinig ? — atkartoja li dnai Agniet .

— Bet šiandien aš laim jau. Štai atnešu jums dovan ryto švent ms.

— A i , a i , brangus Antanai, kad m s nepamiršti. A i už taip ger šird ! Žinai, kaip mes gyvename, ir jei ne tamsta, kas žino, kas b t su mumis.

— Et, k ia kalb ti. Kai aš esu varge, kiti man padeda. Jei aš k turiu, su kitais dalijuos. Š ryt nušoviau zuik . Paskum pa m s blizg , nu jau ant ežero ir sugavau keliolik žuveli . Zuik pasilikau, nes kitaip vokietis atims, dar nubaus. O žuvis išmainiau su vokie iu ir, prid j s pinig , gavau kiek duonos ir druskos.

Jonelis prib go prie sve io ir stengdamos paimti j gl b , šokin ja ir šaukia:

— Mama, mama, duonos atneš !

— Vargšas Jonelis, — atsako sve ias, — yra, yra ir duonos.

Atriš s maišiuk , sve ias ištrauk nedidel , suvy-

niot popieri, duonos kepal l. Vaikai žirjo duon kaip šykštuolis aukso gabal; bet n vienas nedr so prašyti, suprasdami, kad mama nor s palikti rytojui jei ne vis kepal l, tai bent didesn dal. Toliau iš maišiuko buvo ištraukta druska, pagaliau išlindo ir nušautas zuikis.

— Štai jums šventei, — sako sveias džiaugsmingu balsu.

— Bet kam dar t zuik? — užprotestavo nedrsiai Agniet. — Reik jo sau pasilikti. Kaip atsivalgysi?

— Tai jau su manim vargo nebus, o tuo tarpu Jonelis su Onyte ir Kaziu pasidžiaugs bent švent s metu. Aš turiu dar duonos ir žuvies. Gal dar rytoj k nors nušausiu.

— Aitامتstai, aiti, kad nepamiršti. Žinai, kad mes tamstai neišsimok sime, nes per daug esame suvarg. Bet Dievas nepamirš tamstos gerumo, dkojo Agniet, stengdamos sulaikyti ašaras.

— Et, kaipia kalbati apie gerum, — atsako sveias besiertindamas priedur, — juk mes esame žmon s, ne kokie beširdžiai... Bet aš turiu skubintis namo. Užpustys p das, gal siu dar paklysti. Sudiev šiam kartui, laba naktis!

Visi išlydjo svei laukan. Sugr ž vaikai vid išrod be galo linksmi, nes žinojo, kad trobel j yra duona, druska ir zuikis. Motina suklupd vaikus prieš švenčiausios Panel s statul pad koti už glob. Balsiai

atsak vaikai: „Kasdienin s m s duonos duok mums šiandien “ ir pakalb jo su didži maldingumu kelis kartus „Sveika Marija“ už ger j Antan . Paskum motina išdalijo vaikams kiek duonų, o likusi j atid jo. Su koku skanumu valg vaikai! Kaip jie praš mamos, kad ji pati valgyt . Jonelis net savosios dal nor jo jai atiduoti. Bet ji atsak , kad neišalkusi.

Pabaig valgyti vaikai pradeda šneku iuoti, k reikia daryti, kad duona dažniau pas juos atsilankyt . Kazys žad jo eiti su blizge gaudyti žuv , kad paskum gal t išmainyti duon , Onyt žad jo pad ti mamai si ti, Jonelis, neišmanydamas kokio biznio imtis, iškilmingai paskelb :

— Ar žinote k ? Kai pareis t tis, tada jis ir man, ir sau, ir mamai, ir jums visiems uždirbs duonos.

Kazys su Onyte neprieštaravo, kad taip vykt , jei t tis pareit . Tik kad jis nepareina. — Retai kas sugr žo iš prapuolusi , pasakoja Kazys. — Kiti, sako, išb go Rusij , kiti išvežti Vokietij , kiti net žuvo, nesusp j pasisl pti, kada m šis buvo visai arti. Tam visam patikrinti papasakojo kelis atsitikimus, kuriuos buvo gird j s iš Antano.

Jonelis susidom jo atsitikimais. Jam buvo negana t , kuriuos iš Kazio gird jo; jis praš daugiau. Bet Kazio istorijos buvo gana vienodos: išb g s, išvežtas, prie darbo varu priverstas, žuv s. Tada Jonelis prašo

mamos, kad ji k nors papasakot . Motina prižad jo. Bet beieškodama, k jiems pasakyti, sudreb jo, pasi-
žvalg visas puses ir nor jo atsisakyti. Vaikai nesu-
tiko, bet praš toliau ir motina apsi m , nors buvo
labai nerami.

— Gerai, — tar motina li dnu slaptingu balsu:
— papasakosiu jums, k gird jau viename miestelyje
iš vieno žmogaus. Tik pati nežinau, ar tai tiesa, ar ne.

Gyveno viename bute — nepasakysiu gerai vie-
tos—viena šeimyna: t vas, motina, vaikai. Šeimynai sek -
si gerai; Dievas j laimino: vienas kit myl jo ir bran-
gino. Nieko jiems netr ko: gana platus laukas atneš-
davo daug vaisi ; gyvenimas gražus, ypatingai gražio-
je vietoje. Bet štai ateina gandas, kad artinasi vokie iai.
Viskas sumišo. Žmon s b gioja kaip be galvos, — ne-
beišmano k daryti. Daugis gyventoj b ga visk pa-
lik . Tada ir tos šeimynos t vas liep motinai su savo
vaikais b gti, o pats nor jo dar pasilikti; bene gal s
k nors išgelb ti savo mantos. Persiskyr šeimyna.
Persiskyrimas buvo trumpas, skaudus, graudingas: gal
paskutin kart bemato viens kit , gal sako sudie ant
visados...

Taip tad motina išb go su vaikais. T vas paliko
vienas. Netrukus at jo pas j du kaimynai, nešini mai-
gais savo mantos. Visi trys prad jo tartis, kas daryti.

Nebebuvo laiko: šoviniai pradėjo kristi aplinkui besitraukiant rus kareiviams. Pasidarė baisu ir pavojinga: kur dingti. Vienas kareivis, bėgdamas pro šalį, sušuko jiems: Gelbėkitės!... duobė!... Netoli buvo rūsiai duobės bulvėms pilti. Kininkas šoko duobę. Tada paduobė sileido ir vienas kaimynas, o antras šoko kitą netolimą duobę. Šaudymai tęsėsi, nes rus kareiviai spyrėsi.

Motina, sunkiai alsuodama, sustojo pasakoti. Jos balsas kas kartą vis didžiau drebo, ji rankomis uždengė veidą. Vaikai nustebę žiūrėjo vienas kitą. Jonelis klausia:

— Mama, kas buvo toliau?

Surinkusi jėgas ir kiek suvaldžiusi savo jausmus, motina, kaip atbalsis, pakartojo Jonelio klausimą silpnu balsu:

— Kas buvo toliau?... Šovinyje pataikė trobelė ir ji užsidegė. Kur jo jausti vargšas tvas matydamas, kad ji pat dega visas jo turtas. Jis norėjo bėgti gelbėti kinorus, bet kaimynai jį sulaukė, spaudė, kad nieko neišgelbės, o dar pats turės žūtį. Bet štai... (jį ryja ašaras, lėpos dreba, veidas mlynas, vaikai sustoję laukia), bet štai šovinyje krinta prie pat duobės, ar net stambiai duobė, kur buvo kininkas su kaimynu, ir žmonės sako, kad abudu žuvo.

— Mama, ar tikrai žuvo ? — klausia dreb damas Kazys, — ar abudu žuvo?

— Iš kur žmogus gali žinoti, — atsako po valand l s motina. — Taip žmon s paskoja... Anas kaimynas, kurs buvo antroj duob j, sako, išlik s gyvas ir, sako, kad jis reg j s, kol vokie i nebuvo nuvestas šalin, kad jis reg j s, es , iš duob s ištrauk du sukruvintu, negyvu k nu.

— Mama, — vos steng sudejuoti Kazys.

— Mama, — perkirto j Jonelis, — juk tai ne m s t tis? Mama, juk ne m s ?

Nieko tikro motina negal jo ištarti. Vaikai suprato, kad tai j t tis tur jo ž ti. Nors motina juos ramino, kad tai tik gandas, gal visai melagingas, bet sp dis padarytas buvo labai skaudus.

Ži ri Jonelis motin baisiu, sustingusiu žvilgsniu. Jis neverkia. Jo skausmas per didelis, kad j gal t išreikšti ašaromis. Skausmas tarytum nuslopino jo galias ir jo s nariai sustingo. Jo gyv , sp ding , jau na prigimt paliet per didelis sm gis. Tiktai kada glamon janti motinos ranka prad jo glostyti jo galvel , tik tada sukniubo kaip pašautas jaunas elnytis, pad jo savo galv ant motinos keli , pasl p veid ir papl do k k iojan iu verksmu.

Kazys priima žini apie t vo mirt , ži rint iš šalies, gana ramiai; ne d l to, kad jis j priimt su tam

tikru netik jimu, kad gandas gal klaidingas, ne dėl to, kad jis nebūt giliai atjautęs to skaudaus smūgio: tokia jau jo prigimtis, kad jis yra užsidaręs savyje ir slepia savo jausmus nuo kitų. Tiesa, jis nebuvo toks spdingas, kaip Jonelis, ir nepasiduodavo kiekvienam jausmui taip lengvai, — tam reikėjo galingo spūdzio; bet kaip jis jautė, tai jautė galingai, giliai ir ilgai. Jis buvo mažakalbis. Jei jis kenčia, jis kenčia vienas, be kitų, kitiems nepasisako. Taip jis kentė jo užsidaręs savyje nuo pat tos valandos, kada turėjo būti iš savo namų. Bet jis lengvai pastebėjo kentėjimus ir jausmus kitų, o mylietė ir damas giliai motinai, brolis ir seseris, nekart paslėpė savo skausmą, stengdavosi juos paguosti ir palinksminti; darydavo jis tai tokiu lipšniu būdu, kad dažniausiai jam pasisekdavo.

Dabar Kazys nušluostė savo ašaras, prisiartinė prie verkiančios Onytės, kuri sėdėjo viena, atskleidė nuo jos veido užvirusius ilgus plaukus, pabučiavo ją ir nuėjo pas motiną. Jis maloniai paglostė motinos pektį ir tarė linksmu balsu: — Mama, kaip mums padės verkėti, jei žinia nėra tikra. Visi sakė, kad Jonas Puišys užmuštas, o tuo tarpu tas parašė neseniai iš Vokietijos laiškus. Gal taip pat yra ir su tėčiu. Geriau palauksime, kol tikrai nesužinosime.

Motina pažūrėjo į jį, pagalvojo, ir apkabinė ją sakydama: — Tu man tikras angelėlis.

Palengva nurimo visi, laikydamiės tos vilties, kad žinia netikra. Sk sdamas griebiasi ir už menkiausio daikto, kad ilgiau išsilaikyt ant vandens paviršiaus.

Ta iau skaudus sp dis ir baim pasiliko. Kad ir t kiek galint atitolint , Kazys m pasakoti visokius atsitikimus, kuri išėitis buvo linksmesn .

Kaziui bepasakojant pasigirdo antru atveju beldimas duris. Visi nutil klaus s ir dar pašnibždomis visokius sp liojimus, kas taip v lai gal jo b ti. Kazys paži r j s klausiamai motin palengva iš jo paveiz ti. Pirmoji jo mintis buvo, kad tai Antanas sugr žo d l kurios nors priežasties, ta iau bijojo sutikti kok ne malon svet . Prav r bailiai duris ir klausia:

— Kas ia?

— leisk nakvyn s, — atsako lyg žinomas balsas. Pro pravertas duris Kazys pasteb jo gana aukšto gio vyr , su žila nuo šalnos barzda. Jis buvo apsilvilks trumpu r bu, apsimov s vokiška kepure. Kiek pasvyrav s, Kazys atidar duris ir leido ateiv . j s vos apšviest mažos ugnel s trob , ateivis pratar dreban iu balsu:

— O k , jus ia?...

Visi pašoko, stov jo kaip pastyr ir su išg s iu ži r jo ateiv , kaip koki šm kl .

— Ar jus man s nebepaž stat? — li dnai prid r ateivis.

— T ti,—sukliko Jonelis ir puol t vui gl b .

Kas apsakys vis nusisteb jim , linksmas ašaras ir džiaugsm , koks viešpatavo sveikinant t v , kurio mirim neseniai apverk . Po ilgo skaudaus vargo, pilno meil s ir r pes io ilgesio, po bevilingo laukimo, jis netik tai sugr žta gyvas. Visi pergyventi vargai buvo pamiršti vien valand . Dabar jei reik s, tai vilks t vargo našť visi kartu, gal s bent paguosti viens kit ir yra vilties, kad jie nežus po ta sunkia našta. Ži ri dabar kits kit , lyg negal dami prisiži r ti ir glaudžiasi, ir bu iuojasi, ir verkia iš džiaugsmo.

Tik vienas dalykas buvo sugadin s t vo džiaugsm . T vas pasižvalg s po trob paklaus :

— O kur Staselis?

— Kapeliuose guli, — atsakyta jam.

Nusviro t vo galva žemyn, susim st , vieno s - naus nerad s. Paveiz j s j išblyškusius veidus ir menk trobel , suprato, kas maž Stasel nuvar kapus, kiek jie visi tur jo iškent ti, ir skaudi ašara nuried jo žemyn. Bet jam ilgai neduota li sti. Pasipyl vi sok klausimai, kuriuos tur jo atsakyti.

— T ti, k beveikei, palik s vienas, kada mes pab gom?—klaus Kazys, matyt nor damas visk žinoti iš pat pradžios.

— K beveiksi, vaikuti. Neišmaniau ko griebtis.

Arkliai jau buvo atimti. Dvi likusi karvi paginiau toliau miško linkui. Tai ir visa.

— Ar tikrai buvo at j kaimynai, — paklaus motina.

— Tikrai. Man, gr žus atb go Šeivys ir Mu ionis, nešini maišais su savo manta, k dar gal jo pagriebti.

— T ti, t ti, ar tikrai buvai duob je, ar tikrai buvai užmuštas, — pasigirdo Jonelio balsas.

— Tikrai, Joneli, tikrai, — atsak šypsodamas, t vas, tik laim dar, kad siela neiš jo iš k no ir aš gal jau pagr žti pas jus. Bet jei jau norite visk gir d ti,—t s t vas, —tai geriau aš pats papasakosiu vis k paeiliui.

— Gerai, t ti, gerai — sutiko vaikai.

— Tatai sugr ž s, sutikau Šeiv ir Mu ion , prad jom tartis, kas daryti. Laiko nebebuvo. Rus kareiviai pasitrauk atgal. Vokie i keli šoviniai krito sodn , lau žydami ir plaišindami medžius. Dalis kareivi sugul lenk je už nam ir lauk . Vokie i šoviniai taik juos. Iš pamišk s trenk vokie ius rus kanuol s. Kareiviai, gul j netoli nam lenk je, prad jo b gti miško linkon, prikrisdami prie žem s — kai kurie iš j nebesik l . Vienas iš atsilikusi kareivi pamat mus, besislapstan ius už ež s, jis sušuko mums, kad gultume duob . Netoli buvo bulvi r siai: aš šokau

su Mu ioniu vien , o Šeivys antr . Tuo tarpu žem dreba nuo trenksm , pro m s galvas lakioja šoviniai šen ir ten. Iškišau galv iš duob s: vokie ai visai arti už nameli . M siškiai šaudo juos. Keli šoviniai pataik m s namus, ir jie pargriuvo ir prad jo degti. Man at jo j galv šokti gelb ti, bet bijojau kulk , kurios švilp ore, ir kaimynai man s neleido.

Duob dviems buvo gana ankšta. Gal gail damas nam , atsis dau duob je, palik s Mu ionui vietos stov ti. Jis mat nor jo paži r ti, kas dedas aplinkui. Bet t valand šovinys krito ant akmen netoli duob s, sumuš Mu ionui galv sužeid mane ir apipyl žeme. Mu ionis gri va ant man s. Nor jau ištr kti iš jo, bet pajutau did skausm kojoje, kuri sušlapo nuo kraujo. Mu ionis gul jo ant man s; jo kraujas kruvino mane. Man pritr ko oro, pasidar trošku ir silpna ir aš nieko nebejau iau.

Nežinau ar ilgai taip gul jau, tik pajutau did skausm kojoje. Atv r s akis ži riu: vokietis iupin ja mano koj , kažk daro. Paklausiau jo kažko, n pats nebeatmenu; jis burb jo vokiškai, iš ko atmenu tik žodžius: glik, fervundet, gut. Paklausiau pusiau lietuviškai, pusiau vokiškai, kur kaimynas Mu ionis. Jis man pasak , kad mano kameradas mir s. Apie Šeiv nieko nesužinojau.

Vokie ai mane išvež Vokietij kartu su su-

žeistais rus kareiviais. Patekau ligonin . Bet nuo rus kareivi buvau atskirtas, nes aš, kaip man aiškino, nes s karo nelaisvis, o tik dvyliis. Mano koja nebuvo labai sužeista. Vokie iai sutais kaulus, tie netrukus m gyti. Po kiek laiko pilnai sugijo, tik palikau kiek raišas; bet tai niekis.

Išgijus man, vokie iai mane nuvež koncentracijos stovykl . Ten radau daug civyli vyr ir moter iš visoki Lietuvos apskri i . Paklausiau vokie i , kam tas moteris ia laiko: vienas vienaip atsako, kitas kitaip. Kai kurie kaltina es jos šnipin jusios, kiti sako kad pasipriešinusios vokie i valdžiai, bet, rodos, n jie patys nežino už k .

Lietuviai stovykloje labai li do: mat atskirti nuo sav j t v , motin , vaik ; o valgis, tai reik jo pusiau badauti. Tik aš neilgai ten tepasilikau. Vokie iai matydami, kad aš kiek suprantu vokiškai, išsiunt mane prie darbo, prie kio. Ten man buvo geriau: patekau pas neblogus žmones ir valg tur jau geresn . Tik man buvo neramu, kad nežinojau, kas dedasi su jumis. Tas dalykas mane vargino daugiau negu badavimas. Vokie i stovykloje neretai neleido jis man užmigti. Rašiau laiškus, bet tie ar sugr ždavo atgal, arba visai prapuldavo. Nor jau b gti, bet tai labai sunkus dalykas; o kur žmogus pab gsi, juk ir Lietuvoje vokietis

suras. Maniau, kad geriau pasiduoti Dievo valiai ir kantriai laukti.

Ilgai gyvenau prie to kio. Pagaliau vėl mane sugrąžino stovykla, kai prie kio darbų nebebuvo. Iš stovyklos prašiau, kad mane paleistų, nes, sakau, aš jums nieko pikto nepadariau. Vokiečiai nepanorėjo: sako, tu kurstysi žmones prieš mus. Bet kur ten kurstysi; sveikas, kad laisvą gavai. Tada parašiau laiškus Lietuvių Komitetui Šveicarijoje, kad mane užtartų pas vokiečius. Komitetas prižadėjo kiek galėdamas rasti pirtį mano paleidimui. Iš tikro, paleidimas atėjo; leista man eiti namo. Norėjau tą pačią naktį išeiti, kad ir pėsčias, bet neišleido. Ryto dieną sodino mane traukinį ir atvežė į Virbalį. Čia mane paleido sakydami, kad nebesipriešinsiu vokiečių valdžiai, nors aš nekuomet nesipriešinau.

Pirmas mano dalykas buvo aplankyti sudegusį mūsų gyvenimą, bene rasiu jus netoli jo, nes nemaniau, kad jūs susijote iš bėgusių Rusijai. Neradęs, teiravaus visur,—niekas nieko nežino. Aplankiau visokius miestelius, visokias prieglaudas — nerandžinios. Maniau eiti į Kauną. Pagaliau išgirdau, kad įkūstis miško sargas, atsilankęs kažkuomet viename miestelyje, per kurį jau, ir pasakojęs, kad pamiškėje jūs gyvenat. Ir dabar jus suradau. Tokia mano istorija.

Tos istorijos klausė kiekvienas su didžiausia atidžiau,

sulaikydami net alsavim . Pabaigus pasakoti, visi atsi-
kviop laisviau ir kiekvienas savu b du pareišk džiaug-
sm , kad jie v l yra kartu: po visoki skaudži var-
g , ilg jimos, laukimo — v l susitiko. Vaikai v l glau-
d s prie t vo. Jonelis užsilipo t vui ant keli ir, glos-
tydamas švelnute rankele jo veid ir barzd , šneku iuoja.

— T ti, gerasis t ti, mes tav s taip lauk m. T ti,
juk tavo koja skaud jo. Mes man m, kad t tis nebe-
gyvas. Mama tik š vakar mums tepasak , kad t tis
nebegyvas ir mes gail jom s labai. T ti, juk dabar
nebepaliksi m s ?

— Nebepaliksiu, Joneli, ne. Visi b sime kartu.—
sako t vas spausdamas j prie sav s.

O tuo tarpu Onyt šnibžda motinai, prašo,
duoti t vui duonos pavalgyti. Ji atneš duon , paduo-
da t vui.

— O je-e-el — suriko Jonelis, pamat s duon , —
aš ir pamiršau, kad t tis nori valgyti. Mes turim duo-
nos, — prid r kreipdamos t v , — nors labai retai.
Duonel tokia gera!...

Motina prad jo kepti zuikio kulšis, o Jonelis pa-
sakojo t vui apie ger j Antan ir apie savo pergyven-
tas istorijas.

Ilgai dar deg ugnel , vaik kurstoma, ir šeimyna
s d jo prie jos, kalb dama apie savo likim . Senas j
lizdas sugriautas, sugriauta kartu su juo ir rami, tyli

šeimyniška laim , kuri seniau viešpatavo. Reik s ja statyti iš griuv si iš naujo. Tam statymui reikalinga pakelti nauji vargai, nauja kova vesti su labai sunkiomis gyvenimo s lygomis... Ar bus ta laim nors kada atstatyta? Ar begr š ji? Ateitis tamsi.

Reikalinga bus pasir pinti než ti sunkioj kovoje, o paskum gelb ti nuo pražuvimo kitus. Nes kas gali kalb ti apie laim , matydamas, kad aplinkui ž va kovodami per sunki nelygi kov panaš s mus žmon s, kuriuos ta iau galima išgelb ti nuo žuvimo, jei širdis nesurumb s siaurame egoizme — savimyloje! Tad toli, toli ana sugriautoji senoji laim . O kol kas sunkus takas, kuriuo reik s keliauti. Bet jie kr voje; jie eis kartu, ir tuos kelion s vargus lengvins visk gaivinanti meil ...

* * *

Sumigo šeimyna. Miega vaikai raminan iu miegu, sapnuodami apie par jus t v . Šypso Jonelis sapne, ir judina l pas, tarytum šneku iuodamas. Miegokite, mažu iai, ils kit s. Daug, daug yra Joneli , kuriems nepareina t vas, kurie neturi mo iut s, neturi duonos. Daug iš j bus Staseli : vargs, kent s tr kumus bei nepriteklius ir nusineš jaun skausm kr tin je, nusineš priešlaikin šalt kap . Džius ir vys jauna gyvyb , kaip šalt ruden žalias lapas, kurs pageltonav s krinta

nuo medžio. Neužtek s, gal, jiems viltis, neatgaivins
šildanti saulut : stoka ir vargas, kaip šalta žiema,
lopins jaunas gyvyb s j gas ir šaltas v jas dejuos ant
jauno kapo...